

Muhu Raadio päev ja noortekeskuse 6. sünnipäev

1. juuni on Muhu Noortekeskuse sünnipäev, nii oli ka sel aastal.

Kuna Muhu Raadio sai umbes viiekuuseks, siis otsustasime 1. juunil korraldada mitme asja tähistamiseks suurema ürituse. 1. juuni on veel lastekaitsepäev - sai nõuks korraldada üritus kõigile. Kutsusime kohale ansambli ning söime torti. Õnneks õnnistati meid väga ilusa ilmaga ning seepärast oli Muhu Noortekeskuse esine paviljon ideaalne koht.

Päev algas Muhu Noortekeskuse viimase kuue aasta tegevustest tehtud piltide näitusega, mida said kõik uudistada. Järgnes Muhu Raadio avatud uste aeg, kus kõik said uudistada raadiotööd ning isegi selles kaasa lüüa, kuna toimus ka

Ans Weteranid feat. Arnek

otseülekanne. Huvilisi oli üksjagu ning oma tervitused said paljud edastatud.

Samal ajal alustas paviljonil vabaõhukontserdiga vastloodud ansambel Weteranid, kes mängisid tujutõstvaid ska-lugusid koos trombooni ja saksofonipuhujatega. Paari loo laulmisesse kaasasid nad noorsootöötaja Arneki.

Peale neid jätkas laval selle aasta Saaremaa parimaks noortebändiks kuulutatud Leisi keskkooli noortebänd. Päeva lõpetuseks öeldi tänusõnad esinejatele, raadiokuulajatele, Muhu Noortekeskuse külastajatele ning koostööpartneritele ja jagati parimatele raadiotöö kaasaitajatele natuke auhindu.

Muhu Noortekeskus ja Muhu Raadio tänavad kohtalastulnuid ja abistajaid! Ilusat suve kõigile!

Robert Vahter

Hellamaa küla ajaloo

uurimiseks ja kokkutuleku ettevalmistamiseks ootame infomatsiooni külaelu kohta endistelt ja praegustelt külaelanikelt. Oma mälestused, teadmised ja ettepanekud saate edasi anda Helju Auväärtil tel 45 98732, Eve Laugele tel 45 98940 ja Matti Kaljustele tel 45 98767.

Nõmmkülla krocketit mängima!

20. augustil peetakse Nõmmkülas kunstnike puhkemaja ümbruses üleilmalisi krocketivõistlusi, kuhu oodatakse ka muhulaste võiskondi osalema. Võistkonnas mängib kolm mängijat, vanusepiirangut ei ole. Mäng on kohapeal õpitav ja pakub naudingut nii osalejatele kui pealtvaatajatele. Peale krocketi pakutakse muidki tegevusi **kel-la 16st alates**. Päeva organiseerib Circus Scandinavia. Tapio Reini näeks meelsasti, et sellest saaks Muhus iga-aastane traditsioon. Krocketit mängitakse oma lõbuks mitmel pool maailmas.

Kuivastu taas kaubasadam

Eelmise aasta lõpus alustas MTÜ Saaremaa Metsaühing Muhu erametsaomanike baasil metsa ühismajandamise ja turustamise projekti. Kuna puidu transport Kuressaarde oli kauge ja kallis, siis sai otsitud alternatiivseid võimalusi. Kokkulepe saadi Stora-Enso kontserniga puidu laevatamise osas ja just läbi Kuivastu sadama. See oli ka projekti üks põhilisi tingimusi. Kaasatud sai 14 metsaomanikku, kelle metsades viidi kuue kuu jooksul läbi uuendus- ja harvendusraied kogumahuga 7000 tm, millest 3800 tm oli paberipuu. Raied teostas Saaremaa Metsaühingu liige Preste Grupp OÜ, keda esindab Imre Lossmann. Seega sai Muhu metsadest varutud kahe laevalaadungiga jagu paberipuid.

Esimene laev saabus Kuivastu

sadamasse 15. juunil 2011, mida võib lugeda meie saare jaoks päris ajalooliseks momendiks. Olin ise ka kohapeal ja nägin, kuidas laeva laadimine käis. Olgugi, et Kuivastu on viimased 50 aastat rohkem reisisadamana kasutusel olnud, on sadama rekonstrueerimisega tagatud ka võimalus kaubaveoks.

Muhu ja Ida-Saaremaa metsaomanike arust on sellel ettevõtmisel perspektiivi. Kuna antud piirkond oli esimese Eesti Vabariigi ajal suht metsavaene maa, on suur osa metsadest rajatud kultuurpuistutena 60.-70.-ndatel aastatel. Seega on harvendusraied vajalikud ja seoses transpordikulude vähenemisega ka metsaomanikel võimalik saada oma puidu eest paremat hinda. Tänu laevatranspordile jääb Muhu saare erametsa-

omanikule 8 eurot ühe paberipuu tihumeetri kohta tulu alles.

Tahaks Muhu metsaomanikke üles kutsuda ühiselt oma väärtusi hindama. Kuna metsade majandamist peab pikemaajaliselt ette planeerima ja turuolukorda hästi teadma, siis on Saaremaa Metsaühing planeerinud **22. juulil Hellamaa Külakeskuses nõupäeva teemal "Ühistegevus metsade majandamisel ja puidu turustamisel"**. Kohale on tulemas ka projektiga seotud inimesed ja erametsaomanikud Raplamaalt, et tutvuda meie poolt tehtuga.

Saaremaa Metsaühing soovib kõigile muhulastele ja Muhu saare külalistele ilusat suve. Kohtumiseni metsas!

Saare maakonna metsanduse tugiisik **Mati Schmuul**

Uudiseid Muhu Muuseumist

Koguva Tooma II suvesimman ehk larp oli seekord laulukooride päralt. Kaks külaliskoori - Pihtla naiskoor Marika Metsa juhatamisel ja Valjala segakoor koos kanneldajatega Öie Pärtli taktikepi all kõlasid hästi. Puhtalt ja laitmatult esines Muhu segakoor Leena Peegli juhatamisel. Nauditav oli kuulata sellel ilusal suveõhtul kooride ühislaulmist. Laulude vahele luges õhtujuht Meelis Mereäär ajaloolisi lugusid Muhumaa koorilaulu traditsioonidest, Ätse naiste ja Lõõtsmoo-rikute eestvõtmisel said ringmänge mängida nii publik kui ka lauljad.

Tuleb tunnistada, et Koguva larp hakkab järjest rohkem oma ajaloo-

list iseloomu omandama – varasemad kontserdina ülesehitatud peod muutuvad järjest enam piduliste ühiseks lustimiseks, tõeliseks lARBiks.

Sel suvel on võimalik kaasa lüüa veel kahel larbil: **22. juulil** on oodata Toomale koos Muhu rahvatantsijatega ka külalisi Austriast ja **27. augustil** loodame tantsu keerutada puhkpillimuusika saatel. Ringmänge jagub mõlemale õhtule.

Talvel väljakuulutatud fotovõistlus „Talvine Muhu“ tõi korraldajatele üle saja omanäolise foto. Zhürii on oma valiku teinud ja 18 parimat fotot on nüüdseks kuus ajaks

Välja kaminasaalis küllastajate rõõmuks üles riputatud. Näituse pidulik avamine ja võitjate väljakuulutamine toimub **10. juulil kell 11.**

Kümnendat ja viimast suve mängib Saaremaa Rahvateater J. Tuuliku „Abruka lugusid“. Sedapuhku ainult viiel pühapäeval alates 10. juulist. Etenduse käigus saab lisaks teatrielamusele ka põgusa ekskursiooni ja maitsva muhupärase lõunasöögi. Muide, üks viiest etendusest on sajas! See on Saaremaa Rahvateatri peaaegu 50-aastases ajaloo teine lavastus, mida nii palju mängitud.

Muhu päti päevad on tulekul **11.-15. juulil**. Käsitööhuvilised, kes tahavad ise omale pätid teha, saavad asjakohast nõu ja professionaalset abi nii tikkimisel kui tallutamisel. Võib tulla ka pooliku või kantud pätiga – meistrid annavad head nõu, kuidas sellest jälle üks korralik jalavari saab.

Täpsem info meie tegemiste kohta on saadaval koduleheküljel www.muhumuuseum.ee. Helistada võib meile iga päev kella 9-18 ni 45 48872 või 50 11566.

Kohtumiseni Koguvast!

Lea Kuldsepp, juhataja

Kokkuvõte 2010/2011 aastal toimunud maakondlikest ja vabariiklikest olümpiaadidest ning võistlustest

Õpioskuste olümpiaad 14.10. Sæde Leelo Simso, Anneli Toomsalu, Elisa Kipper, Karolin Kokk, Mikk Valk – 8. koht.

Geograafia olümpiaad 4.12.

Edward Erelt I koht, Hannes Päll 7. k., Agnes Åkke 8. k., Alari Toomsalu 17. k., Carl Hans Randviir 16. k., Mihkel Tarvis 17. k.

Matemaatika olümpiaad 15.1.

Kristiina Veskimeister II koht, Gariina Kudritskaja 6.-7.k., Karen Saksakulm 10.-11. k., Richard Erelt 16.-18. k., Elisa Kipper 22.-26. k., Edward Erelt 11.-14. k., Carl Hans Randviir 12. k., Karro Kreis 17.-18. k.

Emakeele olümpiaad 22.1.

Edward Erelt 4.-7.k. (10-15),

Emma Maltis 9. k (16), Sandra Staudinger 15.-16. k. (32-37), Hannes Päll 15.-16. k. (32-37), Kristjan Mägi 19. k. (45), Laura Pere 8. k. (9-10), Noora Mõlder 17.-19. k.(30-32).

Keemia olümpiaad 22.1.

Agnes Åkke 4.k., Herman Annus Oidekivi 11.-13.k., Alari Toomsalu 15. k., Hanna Vahter 11. k., Carl Hans Randviir 12.-13.k., Mihkel Tarvis 15.-16.k.

Etlejate konkurss 1.2.

Pille Ülem, Karen Saksakulm

Bioloogia olümpiaad 5.2.

Elisa Kipper 7. k., Sæde-Leelo Simso 15. k., Edward Erelt 8.-9. k., Agnes Åkke III koht, Mihkel Tarvis 18.-19. k.

Poiste tööõpetuse võistlus 17.3.

Ragnar Looris 6. k.

Käsitöö ja kodunduse olümpiaad 17.3.

Kelly Jõgi 5.-6. k., Kerli Lees 15.

Nuputa maakondlik voor 2.3.

Karen Saksakulm, Hælena Kike-rist, Elisa Kipper, Sæde-Leelo Simso – 5. koht.

Maakondlik mælumäng “Koolikõlb” 2011 - Emma Maltis, Agnes Åkke, Herman Annus Oidekivi, Hannes Päll – **I koht.**

Vigurivânt 2011 25.5.

Võistkond (Maarjali Vaht 19. k., Ott Andero Oidekivi 20.k., Henri Luik 19. k., Karen II koht) - 7. k.

Vabariiklikud olümpiaadid:

Keemia 1.4.

Agnes Åkke 9. k.

Geograafia 6.5.

Edward Erelt 9.-11. k.

Koolikõlb 30.4.

Emma Maltis, Agnes Åkke, Herman Annus Oidekivi, Hannes Päll – 13. k.

Bioloogia 20.-21.5.

Agnes Åkke 6. k.

Vigurivânt 2011 5.6.

Karen Saksakulm võistkondlik 6. koht.

Lisaks on osaletud spordi-võistlustel, Pranglimise piirkondlikul võistlusel, Känguru võistlusel, male ja lauluvõistlustel.

Tõelised Muhu pulmad

Algus lk 1.

Oluline oli, et pruudile süüa ei antud – vaid paar leivapalukest võis peig talle noa otsast oja alla pista, sest pruut polnud veel midagi uue kodu heaks teinud.

Siis saadeti noorpaar magama – ikka kindla rituaalse korra järgi. Äi juhatas tulevase minia kambri ja võttis siis puumõõgaga mõrsjal oja peast, võimaldades pulmalistel esimest korda pruuti näha. Esik (Mall Noormets) aitas hoolealusel kambri voodi valmis seada. Voodipesu ja tekid pidi pruut ise kaasavarana kaasa tooma, üks neid siis koos pruutneitsi ja pruuttüdrukutega imetleti enne ka. Siis lubati peig, kes seni meestega õlletoobi juures juttu ajas, ka tuppä. Too pugesi kohe voodisse. Pruuttüdrukud (Ave Toomsalu ja Reet Hobuskoppel) koos pruutneitsiga aitasid pruudil vabaneda kõikidest pitsitavatest paeladest (et esimene sünnitus kergemalt läheks). Nüüd võttis peiupoiss pruudi sülele ning „viskas“ peiu kõrvale voodisse, haaras kaasa noorpaari jalanõud (et nood salaja plehku ei paneks) ja siis jäeti noored lõpuks omapäi. Ämm muidugi ei saanud lõpuks jätta suskamata, et noored võiks hoogu pidada ja noorik enne pisiperet paar aastat talus täie jõuga tööd teha.

Pulmarahvas aga pidutses. Tantsiti vanu pulmatantse – sealhulgas kindlasti ka Külasema pulmatantse „Veli, hella vellekene“ ja „Vanapoi si põrgutants“ ning õllekink (Ain Targem) hoolitses selle eest, et ikka õllejärjekest kappadesse jaguks...

Hommiikul mindi noorpaari üles laulma, esmalt aga eksiti uksega ja aeti kogemata üles „järgmised“ ning oh üllatust, veel üks paar, kes oli öösel salaja selgapidi kokku seotud!

Siis mindi õige noorpaari kambri ukse taha laulma – taas järgnes rida rituaalseid toiminguid: esimesele äratajale kinkis pruut paari kindad, peiupoiss tõi jalanõud tagasi, pruuttüdrukud aitasid mõrsja riidesse, esik pani uue oja ja kõrge harju tanu pruudile pähe, ämm saabus silmapesuveega, kuhu peig poetas hõberaha ja siis pesid noored vastastikku silmi, ka „järgmistel“ lubati seda teha ning siis kasteti selle veega mõnd viljapuud; samal ajal vanemad naised otsisid noorpaari voodist „kirpe“ (voodi ülestegijaile jäetud raha).

Vana muhu naiste rituaalne tants „Targa rehealune“ juhatas sisse hommikusöögi, kuhu pruut tõi veimevakast oma leiva. Nüüd lõpuks võis ka tema laua ääres sööma hakata. Söömaaja lõpuks tõsteti pruudi põlvedele noorim peiupoole suguvõsa poisslaps keda pruut pidi kolm korda hüpatama ja andma siis poisile põlle alt väikesed sokid (tagas noorpaarile poisslapse, tulevase noorperemehe sünni).

Ämm tutvustas miniale majapidamist, naised rituaalse muhu kõverikuga (ehk kannanõõriga) neid koorina saatmas. Käidi kaevul, keldris, saunas, laudas, vilja- ja riideaidas, magamislaudas... igale uksele jättis pruut oma märgi – kirju paela. Temast pidi ju kohekohe saama noor-perenaine.

Järgnes tanutamise rituaal kindlate laulude ja tegevustikuga.

Nüüd oli äial oluline hetke tabada, kui pruuditanu oli peast võetud ja naisetanu veel polnud, ning lõikas salaja mõrsja peast juuksekihara, mille peitis kärmelt majapidamises varem valmis vaadatud palgidõnsusse ja lõi sinna pihlakase puupunni veel ette (et minia uue pere juurest tulevikus ei lahku).

Kui pruut oli siis lõpuks saanud tanu alla, järgnes pruudipõlle lappimine – kõik pulmakülalised pidid rahaga pruudi põlle lappima – ja nagu ikka, käis võistlus pruudi ning peiu sugulaste vahel, kumb rohkem nõ auke lappida jõuab. Siis võeti pruudipõll eest, pandi koos rahaga veimevakka hoiule ja ämm sidus mõrsjale ette naise põlle.

Nüüd tänas pruut kingitustega veimevakast nii oma uut peret kui pillimehi – naisi ja õllekinki. Järgnes rituaalne tants peiupoisiga, kusjuures nii pruut kui peiupoiss kandsid kindaid – noorikut ju võõras mees enam puutuda ei tohtinud. Siis sai ka peig oma kaasatantsitaja ja pulmarahvasi kaasa tantsida.

Nüüd võisid järgneda pulmanaljad. Mehed valmistasid „rattapeksu“ masina, rahva seast valiti kohtunik (Ivo Maripuu), kes hakkas pulmarahva üle kohut mõistma. Peiupoisid otsisid „patused“ rahva seast üles, kohtunik luges süüdistuse ette ja rattapeksu masin pandi tööle („peksa“ võis saada ka selle eest, kui olid pulmas liiga korralik olnud). Nii mõnigi pulmakülaline sai kadakatutiga nuhtlemise maigu suhu.

Seejärel saabus koloriitne valepruutpaar (pruut Vassili Pree ja peig Aili Heinat), kes lasi end rahva

rõõmuks preestril (Ivo Maripuu) paari panna.

Veel üks rituaal – sigivusmaagiline tõrretants tuli meestel oma keskis maha tantsida, seda ei tohtinud ühegi naise silm näha. Kes pulmas käis, see aimu sai, kuidas see just käis – eriti kuulates Velvo Paat'i asjatundlikku kommentaari.

Traditsiooniliselt pakuti pidulikele lõpuks klimbisuppi, kõrvale ka apurokka ja magustoiduks õllesuppi, kalapirikast rääkimata. Koka kiidulauluga tänati kokaperet, millele järgnes koka ja õllekingi tänutants, kus vehiti kulbi ja õllenõu vikiga (õllekraani eelkäija), andes mõista, et kõik on sõõdud-joodud ja pulmalistel aeg kodu poole sõt-tima hakata. Nii tantsisid mehed veel Põitse poiste polkat, millega pärimuse järgi mehed ikka pulma kolmandal päeval kodu poole olevat läinud. Pulmalised, kes lõpuni vastu pidasid ja võimalusel kaasa mängisid, said kindlasti kodega seda õiget pulmaskäigu tunnet, kes aga tuli „etendust“ vaatama, võis ka pettuda...

Külasema rahva hulluvõitu idee üks tõeline muhu pulm läbi „mängida“ läks korda – pidulisten jõudsid pulma lõpus vaid üksikud piisad... see taevane vana on vist ikka natuke Külasema juurtega tegelane küll!

Pulmas käinud ja kaasa lõõnud

Silla Mall

PS pulmast „jalutas“ juhtumisi minema ka üks muhu mändadega õllekapp – ausal leidjal paluks see vaevatus eest tagastada (õlle võib muidugi endale jätta).

Üks muhu juurtega kalandustegelane

Kui omaaegse kalurite päeva puhul mõelda pisut laiemalt tuntud muhulastest kalandustegelastele, siis meenuvad kõigepealt Koguva mehed (Madis, Herbert ja Rudolf Schmuulid), Suurelao Manivald Pajulaid ja viimane kalurikolhooside vabariikliku liidu esimees Heino Palu. Enam kui paarikümne aasta jooksul on märkimisväärset rolli eesti kalanduses etendanud üks teine Kallaste Paistu juurtega mees – Heino Palu vanaisa Mihaili (1862 – 1927) teise põlve nõbu Juri Palu (28.1.1902 – 19.9.1985). Teda saab ehk pidada üheks juba 19. sajandil jaapanlaste poolt kasutusele võetud kastmõrra (jaapanipäraselt kakua-mi) juurutajaks Eestis. Lehe piiratud ruumi tõttu piirdume siin vaid annotatsiooniga Juri Palu tegevusest – huvilised võivad täiendavalt lugeda dokumenti Pallu.pdf veebikaustas <http://ylo.rehepapp.com/Muhu/K%fcld/Kallaste/>

1902. a jaanuaris nägi Kollasel merel Euroopast Vladivostokki suunduvale ümberasujate laeval ilmavalgust ümberasuja ja ühtlasi laeval teeninud Mihail Palu teise abielu esimene poeg Juri. Kohale jõudes seadis pere ennast Vladivostoki eeslinnas sisse, kus Mihkilil hinnatud puusepa ja ehitusmehena piisavalt tööd ja teenistust oli. Poeg Juri sai oma kuus aastat kooliharidust Vladivostoki linnakoolis; 16-aastaselt (1918. a) on ta eraettevõtjast kalatöösturi Pudovi juures oma töömeheteed alustanud ja meheks kujunemine toimus juba tsaaririigi kadumisele järgnenud keerulistel aegadel. Koduõja ajal partisanisalka sattumist Juri ise hiljem lähemalt ei kommenteeri; nn nepi-aastatel on aga tema eraettevõtja ärganud ja peale (tema enda määratluse järgi) kalapüügi vahendite ehituse ja eksploatatsiooni õhtuste kursuste läbimist on ta 1926. a juba artellis „Trudrõba“ vaneminstruktorina ametis.

Arhivaalid jutustavad

Üsna ülevaatliku pildi Juri Palu aktiivsest eluperioodist annab Tartu Ajaloo-arhiivis leiduv säilik EAA.V-97.2k.307, mis kujutab Juri isiklikku toimikut Tartu MKJ-s (mootor-kalapüügi jaam ja pärastine Tartu kalakombinaat) töötamise ajast aastail 1954 - 1959. Selles leiduva toonase kaadriarvestuslehe ning Juri omakäelise elulookirjeluse järgi saamegi pildi tema enam kui 40-aastasest teenustuskäigust, mille siin ka ära toome:

- mai 1921... okt. 1922 - partisan Ševtšenko-nimelises partisanisalgas

- jaanuar 1923 ... dets. 1926 - Pudovi kalatööstuse kalur (vist nepi-aegne eraettevõtte)

- jaanuar 1926... okt. 1930 - artelli „Trudrõba“ vanem-instruktor

- nov. 1930... aug. 1939 - Podsobrõhhoz brigadir Amuuri lahel

- juuli 1940... dets. 1940 - „Eesti Kalastaja“ esimees Tallinnas

- dets. 1940... august 1941 - ENSV kalatööstuse peavalitsuse riigipüügi ülem

- sept. 1941... sept. 1944 - kalur Tallinnas ja Pärnus (tegelikult ettevõtja)

- okt. 1944... juuni 1946 - Riikliku kalapüügi trusti (RKT) direktor Tallinnas

- dets. 1946... dets. 1948 - PO püügitehnik juhataja Tallinnas

- jaan. 1949... mai 1952 - eksperimentaalbaasi instruktor ja püügitehnik Kihnus

- jaan. 1952... juuli 1945 - PO tsehhijuhataja Pärnus ja Tallinnas (?)

- aug. 1954... juuni 1959 - tsehhijuhataja ja meister - Tartu MKJ (kalakombinaat).

Tartus on täheldatav teatud langus Juri karjääris, kui ta 1959. a märtsis tsehhijuhataja kohalt meistriks taandati, kuid tegelik „allakäik“ paistab siiski märksa varem alanud. 1959. a juunis valiti Juri Jõhvi rajooni kalurikolhoosi „Peipsi Kalur“ esimeheks, kuid juba 1961. a liideti siin mitu väiksemat kalurikolhoosi ja Lääne-Viru maa-arhiivis leidub koondarhiivi säilik LVMA.305iv.1.72, mille järgi on Juri Pallu 15.3.1961 kõik vahendid uuele direktorile S. Orlovile üle andnud. Kas kohe või peagi selle järel on Juri nähtavasti pensionile jäänud, kuid kirgliku kalamehena on ta veel pensionieas 1970-ndatel (oma meremehest poja Vladimiriiga) Vladivostoki kandis kalapüüki harrastanud. Pojapoja mälestuste järgi on Juri vanas eas teinud püügikatsetusi veel Tiksi lahes (Laptevitte meres Siberis).

Väidetavalt on Juri 1930-ndate algul võtnud omale Harbiini Eesti konsulaadis Eesti kodakondsuse ja

keeldus Nõukogude Liidu kodakondsusest (mii väidab ka poliitilise politsei ettekanne tema Eestisse saabumisel 1938. a). Eestisse pidi pere jõudma üle Moskva Eesti saatkonna, kust välispassid saadi. Kahjuks on saatkonna arhiivist vastavad dokumendid seni leidmata! Peale Eestisse jõudmist on Juri aastat poolteist tutvunud siinse olukorraga (väidetavalt proovinud kakuami-püüki Kopli lahel Tallinnas ja Pärnu lahel), kuid tema tõsiste ettevõtjakavatsuste viitab see, et arhivaali ERA.891.2.30350 järgi asutati 30. märtsil 1940. a täisühing (Kalatööstus „Soolakala“) kolme osanikuga ja 4000 kroonise osakapitaliga, kusjuures vanima osaniku Samuel Tamme osak oli 2000 krooni ja Juri Pallu ning Valter Oinase osakud kumbki 1000 krooni. Täisühing on Pärnus Munga t. 2 tegevust alustanud 7.6.1940. Oluline on teada, et pisut varem (vt avaldus 25.1.1940 – ERA.14.7.1385) registreeriti Siseministeeriumis kooperatiivühistu „Eesti Kalastaja“ põhikiri seitsme notariaalselt kinnitatud allkirjaga isiku poolt, mis seadis oma eesmärkideks kalasaaduste töötlemise ja turustamise korraldamise, kalapüügivahendite muretsemise ning sise- ja välisturu uuringud. Registreerima volitatud isikuteks olid Villem Tikk, Jaan Roostalu, Georgi Juksmann, Samuel Tamm, Arnold Kabin, Valter Oinas ja Aldis Saarepere, kusjuures poole aasta pärast figureeris selle ühistuga seoses neist veel vaid Valter Oinase nimi. Ühistu kanti 8.2.1940 juriidiliste isikute registreerimise numbriga 6303 ja see ilmus Riigi Teatajas 23.2.1940. Eriti kummatav on, et samale arhivaalile lisatud eraldi kaust sisaldab kaks pöördjärgse siseministri otsust (mõlemale on alla kirjutatud tollane ministri abi P. Vihalemm):

1. 16. augusti otsust sedastab, et kaitseseisukorra seaduse §13, p.7 põhjal kõrvaldatakse Johannes Ranniku ühistu juhatuse esimehe kohalt ja juhatuse koosseisust ning määratakse tema asemele juhatuse esimeheks Juri Pallu.

2. 17. augusti otsuses seisab, et samadel asjaoludel (kaitseseisukorra seaduse §13, p.7) „kõrvaldan „Eesti Kalastaja“ juhatuse täies koosseisus, välja arvatud esimees Juri Pallu, ning määran uuteks juhatuse liikmeteks Valter Oinase ja Juri Randmere.“

Siit paistab, et 1940. a juunipöördeks oli Juri ilmselt NKVD lõa

otsas (täiendavaid üksikasju vt veel varem viidatud veebikausta tekstis). Ta jäi saksa okupatsiooni tülles Eestisse ja tegeles (hilisema ankeedi väitel) lihtsalt kalapüügiga.

Peale nõukogude okupatsiooni tagasitulekut on Riigiarhiivis tähelepanuväärse fondi ERA.R-2051 nimistu 1 seitse esimest säilikut, mis annavad üsna hea pildi sellest, kuidas kohe peale saksa okupatsiooni asendumist nõukogude omaga oli 1944. a sügisel kiiresti vaja mobiliseerida siinseid rannakalureid nälgiva ja sõjast laostunud Venemaa toitmiseks ja Juri oli „nagu varnast võtta“! Loodi Riiklik Kalapüügi Trust (RKT), mis eksisteeris oma esialgse nimega veel 1946. a (säilik ERA.R-2051.1.3), kuid juba 1945. aastast muutus Juri ametinimetuse direktorist juhatajaks (vene k. našalnik) ja viimane tema allkirjaga käskiri nr 68 ilmus 31.5.1946. Samal aastal sai asjaajamiskeeleks täielikult vene keel ning 1948. aastaks sai kogu asjast Riiklik Traallae-vandus (Gostralfлот hiljem keskussega Klaipedas).

Võib-olla oli Juri juba selleks ajaks KGB usalduse kaotanud, sest teda diskrediteeriti tulumaksumisest kõrvalehoidmise afääriga, milleks andis aluse Juri ja Johannes Hindi vahel sõlmitud tööleping. Loost annab pildi Tallinna Mererajooni TSN TK Rahandusosakonna säilik TLA.R-4.2m.857 Tallinna Linna-arhiivis, millest lähemalt jällegi veebitekstis.

Juri enda väitel on ta 1949. a algusest kuni 1952. a kevadeni olnud Kihnus (võib-olla pagenduses?) ja seejärel 2,5 aastat PO tsehhijuhataja Pärnus ja Tallinnas. Just nende kahe ja poole aasta sisse peab jääma see aeg, mil pojapoja teadmisel on vanaisa lühikesteks ajaks peale Stalini surma vangistatud ja 1953. a suvel L. Beria ajal taas vabastatud, kuid millest dokumentaalsed jäljed arhiivides on leidmata! Nii võib vaid oletada, et hiljemalt 1953. aastast muutus Juri KGB hoolealusest selle põlu-aluseks!

1985. aastast puhkab Juri Pallu Tallinnas Metsakalmistul ja tahaks loota, et tema siiani haljas oks Raugi Renni Andruse (~1740 – 1809) järglaste puus muhulaste meelepidamist väärir. Igal juhul on tema elutee jätnud keskmisest nähtavamana jälje ja vääriks sellega oma kohta nimekate muhulaste personaalias.

Aleksei Pallasmaa

(10.(24.) 7.1856 - 13.10.1940)

Lõetsa Jaanil sündinud muhu kooliõpetaja ja koorijuhil Aleksei Pallasmaa sündinud 10. juulil 1856 aastat. Ainukese pojana oleks ta pidanud talu pärima, aga poiss oli õpihimuline ja kui kohalikud koolid olid lõpetatud, soovis ta haridusteed jätkata Riias Balti Õpetajate Seminaris, kus seni talupoja seisusest poisse ei olnud õppinud. Aleksei teadmised avaldasid muljet ja ta võeti seminari vastu.

Oma välimuse ja päritolu pärast pidi ta algul ka kiusamist taluma. Aleksei kandis kirsasaapaid, mida määris tõkati ja rasvaga. Tema kiusamiseks kallati saabaste peale liiva, mis sinna kinni jäi. Kiusamine lõppes siis, kui selgus, et Aleksei käest võib õppetöös abi saada. Raha teenimiseks andis ta ka tunde. Kui kojusõiduraha ära varastati, jäi ta ilma rahata suveks Riiga. Lõpuks sai siiski mingi töö, mille eest süüa anti. Teinekord sai ta Muhust laeva peale, mis Gotlandilt käiu tõi ja pidi Aleksei Riiga viima. Merel sattusid nad aga sellise tormi kätte, et pääsesid ainult tänu Inglise laevale, kuna oma laev hakkas lekkima.

Pärast seminari lõpetamist 1878 töötas Pallasmaa kooliõpetajana Rõngus ja Prangli saarel. 1880. aastatel tegutses ta „Virulase” toimetuses, kus tutvus Eduard Vildega, kes teda Kallasmaa prototüübina oma „Salasidemetes” kujutas.

Selles jutustuses laseb Vilde ühel tegelasel Kallasmaad järgmiselt iseloomustada: „Tal käib prantsuse ajalehtki. Oi see on tark mees! Kõneleb kõik keeled, ka inglise ja saksa keel teisel selge kui vesi... Õige, õige, tema kannabki praegu laia äärega kaabut/.../ Ta on päris tarkuse salv./.../ Mis see inimene kõik ei tea ja ei mõista, ma usun, seda ei mõista mõni tudeerind meeski, meie kirikuõpetaja ammugi mitte. /.../ Taevatähed on tal peas nagu viis sõrme. Seletab sulle kõik ära. Teab, kui kaugel ja kui suur on päike ja kuu, ja kui palju on nende ja meie vahel maad, ja mis on taeva-laotuses kõige pisema tähe nimi. Ja kõik maailma sündinud asjad Rooma riigist Punapardi Muskus käimiseni on tal loetud, ja ta teab ka, kus on see ja see saar kaugegetes meredes ja mis inimesed seal elavad ja ühesõnaga kõik, kõik! Ja kus selle ots, mis ta sulle veel paberi peal välja rehkendab! Küsi, mis tahes, temal on teada!... Kui te, preili, siis

veel kuuleksite kui kenasti ta viulit mängib! /.../” Hans Kallasmaa välimust on vastupidiselt tema vaimuannetele kujutatud maameheliiku ja seltskondliku lihvita, millega Vilde vastandab teda eesti tärkavale kadakasakslikule kodanusele, kes hindab eelkõige materiaalseid väärtusi ja välist sära.

Pallasmaale ei olewat see, et ta Vilde teose peategelase prototüübiks sai, eriti meeltnööda olnud. Võib-olla tekkis neil sel pinnal ka konflikt, mis ajendas Vildet üht oma jutustust lausa muhulastele pühendama. See seletaks ka, miks muhulased Vilde silmsilma ei leia, kuigi Hans Kallasmaa kuju on läbinisti positiivne.

Kuigi Vilde saksikut, enesest põhjuseta heal arvamusel olevat eesti seltskonda naeruvääristab, kuulus ta ise pigem nende hulka. Vilde esindas kahtlemata härrasest linnaeestlase tüüpi, Pallasmaa ei paista oma talupoeglikku päritolu üleliia varjavat ja häbenevat. Teisalt võis Vilde lihtsalt kasutada analoogiat Koidula „Saaremaa onupojaga”. Koidula ajal olid saarlased-muhulased mandril tundmata ja võõrad, nii et neile oli lihtne iga-suguseid veidruse tagajärgi kartmata külge pookida.

Pallasmaa on olnud ka Jakob Hurda kaastööline ja saanud talle muhu pärimust. Hiljem töötas ta viis aastat koduõpetajana Keila Joal Volkonskite mõisas, kus ta Vildega suvel sageli kohtus, sest Vilde vanemad olid Keila lähedale elama asunud. Tema hoolealused olid juba noored mehed, kellega tal oli suurepärane läbisaamine ja vürst suhtus temasse väga hästi.

Pallasmaa pidas ka mõisalastele kooli. Tema õpilased olevat nii hästi vene keelt osanud, et saanud aasta varem kroonust lahti.

Pallasmaa on töötanud veel Raikkülas vallakirjutajana ja Hiiu-maal õpetajana. Jumalavallatu laulu pärast, mis ta oli piibliteemadel teinud, kaevati ta peale ja tehti Hiiu-maal ametist lahti. Õigupoolest oli jumalavallatu ainult kontseptsioon ja kontekst, millesse piibliblood olid pandud. Laul algas nii:

Algmisest on kelmus olnud, saab ka kestma igavest,

Kelmus loojast endast tulnud, kui ta loonud naisukest.

Rohkest unerohtu annud

Aadamale sisse ta

Raskelt magama ta pannud

Küljeluu siis murdnud ka jne

Aleksei Pallasmaa luuletusi on hilisemal ajal avaldanud ka „Meie Maa”.

Muhus sai ta Pädaste parun Buxhövdeni juurde kirjutaja kohta. Juba enne oli ta ostnud poole Simisti Kearu (Uuekearu) kohast. Kui Pallasmaa ise Hiiu-maal oli, siis tema noor naine väikese lapsega oli Uuekearul. Kohalikud ei olnud neisse just väga lahkesti suhtunud. Pallasmaa naine olevat Georg Viltu jutu järgi olnud kindrali tütar. A. Pallasmaa esimene naine suri lapse sünnitamisel. Pallasmaa ise olevat öelnud, et kahetseb kolme asja, mis ta elus teinud on: 1. Loobus oma talust Lõetsa Jaanil onupoja kasuks; 2. Abiellus kindrali tütreaga ja 3. Kui ostis Kearu talu. Võib-olla ei saa seda siiski päris tõena võtta, sest üht-teist oli tal neist otsustest ka kasu.

Pallasmaa lülitus aktiivselt seltsitegevusse ja oli Kuressaare Eesti Seltsi Muhu osakonna juhataja, juhatas ka selle laulukoori. Ajaleht „Hääl” kiidab 1915. aasta peol ette kantud laule, mis olevat hästi kõlanud. Kooris laulis Pallasmaa veel pärast pensionile minekut 1925. aastal.

Pallasmaa tõi Muhusse ka malemängu. Tema esimene partner oli Ministriumikooli õpetaja Vassili Peet. Peet oli sajanda mängu oma õpetaja vastu võitnud. Oli siis suurest rõõmest ümber laua tantsu lõõnud.

Kui Pallasmaa apteeki rohtu ostma läks, oli apteeker sellile saksa keeles visanud „Ah anna talle midagi...” Pallasmaa, kes oskas kuut keelt, oli saksa keeles tähendanud, et tal ei ole ükskõik mida, vaid just seda rohtu, mida ta küsima tuli, vaja. Apteeker oli muidugi väga piinlikus olukorras. Pallasmaa hakkas muhulastele ka esperanto keelt õpetama.

1903. aastal sai Pallasmaa Rinsi kiriku juurde kõster-kooliõpetajaks. Rinsist lahkus ta preester Angerja ameti ajal, kes olnud sandi iseloomuga. Pallasmaa tütar Ludmilla jutustab, et 1917. aastal olnud sõdurid Või patareis oma ohvitseridele vastu hakanud ja need isegi ära tapnud. Üks ohvitseridest põgenes Rinsi Angerja juurde. Angerjas oli aga sõduritele teatama läinud, et ohvitser ennast tema juures varjab. Pallasmaa oli sunnitud Rinsist lahkuma ja kandideeris Hellamaa vallakirjutaja kohale.

1920.-21. aastal oli Pallasmaa Saare ajutise Maakonnandukogu liige, kuid Eesti riik ei tahtnud tema õpetajatööd arvestada ja tal puudus võimalus pensioni saada. Sel ajal suri Simisti kooli õpetaja Julie Kann ja Pallasmaa kandideeris Simisti kooli õpetaja kohale, kus töötas 1925. aastani.

Pallasmaa ei olnud vist väga karm koolipapa. Vassili Kolk, kes emalt alati sugeda sai, kui meeste käest kuulnud rumalusi järele kor-das, ei saanud väga rumala venekeel-se roppuse eest Pallasmaalt isegi riielda - õpetaja oli kindel, et ega ta ise teadnud, et tegemist on rumala väljendiga. Nii see muidugi ka oli.

Aleksei Pallasmaa elutee oli pikk ja tema tegevuse geograafiline ulatus küllaltki suur, kuid erinevalt paljudest muhulastest, keda tiivad kõrgele ja kaugele on kandnud, leidis ta tagasitee kodusaarele ja andis siin oma panuse Muhu tuleviku heaks. Aleksei Pallasmaa oli kahtlemata erakordne inimene, kes ei paistnud silma mitte oma suurte saavutuste või loominguga, vaid vaimu-annete ja isiksuse omadustega, avaldades vaieldamatut positiivset mõju kõigile, kes temaga kokku puutusid.

Eda Maripuu